

Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi

The Journal of International Social Research

Cilt: 6 Sayı: 24 Volume: 6 Issue: 24

Kış 2013 Winter 2013

www.sosyalarastirmalar.com Issn: 1307-9581

GÜLEN ADA(M) ÜZERİNE

ABOUT GÜLEN ADA(M)

Hatice FIRAT*

Öz

Cevat Şakir Kabaağaçlı/Halikarnas Balıkçısı, eserlerinde denizi, geçimini denizden sağlayan insanları merkeze almış ve edebiyatımızda “deniz çığırını” açan yazar olarak tanınmıştır. Halikarnas Balıkçısı, doğaya, özellikle denize ve deniz insanlarına duyduğu sevgiyi eserlerinde açıkça ortaya koymakta ve bu unsurlara sıkça yer vermektedir. Bu nedenle onun eserlerinde genellikle olay, kişi, mekân gibi unsurlar arasında ciddi benzerlikler olduğu görülmektedir. Çalışmamızda yazarın *Gülen Ada* ve *Gülen Adam* adlı eserleri karşılaştırmalı olarak incelenmiş, iki eser arasındaki benzerlikler ve buradan hareketle yazarın eserlerinde görülen genel özellikler ortaya konulmaya çalışılmıştır. Araştırmamızda incelediğimiz iki hikâyenin, yazarın birçok eserinde görüldüğü gibi “deniz”, “kara” karşıtlığına dayandığı ve bu kavramlara bağlı olarak hikâyelerin deniz insanı-kara insanı, neşe-öfke, sevgi-para, doğa-teknoloji vb. zıtlıklar üzerine kurulduğu görülmüştür.

Anahtar Sözcükler: Halikarnas Balıkçısı, *Gülen Ada*, *Gülen Adam*, Doğa.

Abstract

Cevat Şakir Kabaağaçlı/Halikarnas Balıkçısı is known “sea way” writer in our literature, the center of his work is the sea and people earn their living from sea. Halikarnas Balıkçısı is in his works clearly shows his love for nature, especially sea and sea people, and is used this elements frequently. For this reason in his works often appears to be significant similarities between event, person and place. In our study is examined the author’s works of *Gülen Ada* and *Gülen Adam* by comparison and is tries to show similarities between two works and from this point general features of his works. In our study we examined two of the story of the author’s work as seen in many, based on contrast of sea and land from this concept in his stories was built on contrast of sea people-land people, joy-anger, love-money and nature-technology.

Keywords: Halikarnas Balıkçısı, *Gülen Ada*, *Gülen Adam*, Nature.

Giriş

Cevat Şakir Kabaağaçlı, Türk Edebiyatında hikâye türüne konu olarak deniz ve deniz insanlarının hayatını kazandıran iki önemli hikâyeciden biridir. Yazar, gerek hikâyelerinde gerekse romanlarında denizi ve deniz insanlarını konu edinmesiyle Türk edebiyatında önemli bir yere sahip olmuş, hikâye ve roman sahasında “deniz çığırını açan yazar” olarak nitelendirilmiştir.

* Yrd. Doç. Dr., Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi Eğitim Fakültesi Türkçe Eğitimi Bölümü Öğretim Üyesi

Ege Denizinin efsanelerine, denizcilik usûl, töre ve olaylarına vukufu; o çevrenin eski inançlarına ve Türk denizcilik tarihine ait geniş bilgileri, onun edebiyatımızda bir deniz romanları çıkışı açmasına sebep olmuştur (Kabaklı, 1997: 16).

... korsan hikâyelerinde bile gereğince anlatılmış değildir deniz; çünkü onu yaşamış edebiyatçımız yoktur. Halikarnas Balıkcısı'nı benzersiz bir başlangıcın yenilikçisi yapan, ardından gelenleri etkileyen güç, onun deniz aşkından, deniz yaşamından gelir. Bütün hikâyeleriyle romanlarında baş kahraman hep odur (Mutluay, 2004: 187-188).

Türk edebiyatında deniz sevgisini, deniz insanlarını, denize ait dünyayı ilk defa getiren Halikarnas Balıkcısıdır. Bodrumlu ve deniz edebiyatına prova, küpeşte, dırıca, punya, tıra gibi denizcilik kelimelerini yerleştirmiştir (Önal, 1983:206).

Halikarnas Balıkcısının sahip olduğu geniş kültür yanında, mitolojiye, tarihe, doğaya, özellikle ağaçlara ve denize olan düşkünlüğü, eserlerinde açıkça görülmektedir. Bu yönüyle denizi konu edinen yazarlar içinde en özgünü olmuştur (Kabaklı, 1997: 16; Enginün, 2004:298). Halikarnas Balıkcısının eserlerinde ana tema ya da ana mekân olarak sıkça görülen "deniz" unsuru, onun eserlerinde özgürlük, hayat, umut, neşe vb.nin sembolü olarak dikkat çekmektedir.

Kitaplarımda denizi hep özgürlüğün, sonsuza açılışın, arayışın bir simgesi olarak kullandım. Deniz yaradılışın ortaya koyduğu en açık ve en büyük şeydi benim için. Deniz toprak gibi tutup bağlamazdı kendine, kök saldırmazdı, deniz sonsuza dek yolculuk, macerâ, güzellik, hayat, değişiklik, umut, bekleyişti (Tanju, 1983: 125).

Yazıcı da Balıkcının eserlerinde denizin; büyük ve geniş oluşu ile sonsuzluğu; doğallığı, güzelliği ile masumiyeti, saflığı; hareketli yapısıyla coşkuyu, neşeyi; barındırdığı hayatlarla yaşamı, canlılığı; hükmedilemeyen doğasıyla da özgürlüğü temsil ettiğini vurgulamaktadır (2002: 326).

Denize ve deniz insanına duyduğu büyük sevgi ile tanınan Halikarnas Balıkcısı'nın bu unsurlara bağlı olarak hikâye ve romanlarında olay, kişiler, mekânlar vb. arasında çoğu zaman önemli benzerlikler bulunduğu görülmektedir. Çalışmada da bu özellikler dikkate alınarak *Gülen Ada* ve *Gülen Adam* adlı eserler karşılaştırmalı olarak değerlendirilecektir.

Gülen Ada(m)

İnsanları mutlu etmekten hoşlanması ve onları neşelendirmek için çaba harcaması, Halikarnas Balıkcısı'nın bilinen özelliklerinden biridir. Yazarın neşeli, şen tabiatlı bir kişi olduğu sıkça dile getirilmektedir.

Bu şehirde neşe ve gülüş vardı. Tüm zorlukları ve acıları yenmek için bu kadar silah yeterdi. ... Herkesi neşelendirmeyi sevdim. Etrafa ne kadar neşe saçarsam ben de o kadar keyiflenirdim. İnsan kendi içinde sevince geniş bir meydan açabilmeli (Tanju, 1983: 99, 107).

Umutun, neşenin kaybedildiği, yaşama sevincinin yitirildiği her durum kötü bir olaydır. ... Balıkçı için neşe ve umut yaşamının temel kaynağıdır (Yazıcı, 2002: 172, 198).

Halikarnas Balıkcısı Azra Erhat'a yazdığı mektuplarda gülmeye, neşeli olmaya ve çevreye neşe saçmaya verdiği öneme bunun yanı sıra ciddiyetten ve asık suratlardan hoşlanmadığından söz etmektedir.

Gülüş çok ehemmiyetlidir. Doğmatizmde hükümetin haysiyeti maneviyesi vardır, yani bir ciddilik, bir asık suratlılık vardır. Bu ciddilik ve asık suratlılık tabii olmadığı için çekilmez, insana afakanlar gelir yahu! ... Hiçbir hakikatin -gülüşü tard etmek suretiyle-hayatın topunun üstüne abanmaya hakkı yoktur.

Zaten tabiatıyla herkesi neşelendirmeyi severim, Çünkü etrafa yaydığım neşenin angısıyla sevinirim ben de. Bir de içimden sevinç infilak ettimiydi, o zaman kıyamet kopar.

Yahu Azra, beni akıllı deye kim sana söyledi? Ben hala ciddi adam olamadım yahu (Erhat, 2002: 31, 53, 78).

Kendi ifadeleri doğrultusunda “neşe, gülme” gibi kavramların yazarın hayatında önemli bir yeri olduğu ve bu durumun da eserlerine yansıdığı görülmektedir. Gülen Ada ve Gülen Adam adlı eserlerin “gülme” kavramı üzerine kurulduğu, gülmenin iyi insanlara atfedilen bir özellik olduğu anlaşılmaktadır. Eserlerde bu tavrın karşısında asık suratlı, neşesiz olma yer almakta ve bu özellik de kötü insanlara yüklenmektedir. Yazarın hikâyeleri arasında yer alan “Gülen Ada” ve “Gülen Adam”, yazarın çok önem verdiği gülme eylemini, eserin başlığına taşımaları ve olumlu özelliklere sahip kahramanlarda barındırmaları açısından önemlidir.

Eserlerde ilk dikkati çeken unsur, iki hikâyenin de “gülen” varlıklar üzerine kurulmuş olmasıdır. Birinde H. Balıkçısının en çok işlediği unsurlardan doğanın bir parçası olan “ada”, benzetme ve kişileştirme yoluyla tanıtılmakta ve adanın denizle buluşması bir kahkahaya benzetilmektedir. Bu özelliği nedeniyle ada, “Gülen Ada” olarak ünlenmiştir.

Salınan ağaçları, savrulan dalları ve yaprakları ile şakrak ada, delişmen saçlarını çalkalayarak katıla katıla gülerdi. ...

Eksper, ‘Ada ne yapar? Güldüğünü söylüyorlar. Gerçekten güler mi?’ diye sordu.

Deli Davut, “Fırlattığı topu ata tuta yapayalnız oynayan bir çocuk gibi, gülüşünü fırlatıp tutarak, denizlerde tek başına oynar,” dedi (1998: 80,81).

Eserde adanın, sevgilisini karşılarken kahkahalar atan, mutlu bir kadın olarak okura yansıtıldığı görülmektedir. Böylece adaya dişi bir kimlik verilmektedir. Diğer eserde ise gülen, şen kahkahalarıyla tanınan kişi bir erkektir. Gülen Adam; ufak tefek yapılı, yaşlı bir denizcidir. Asıl adı Memiş olan kahramanın en belirgin özelliği, neşesinin etrafını da sarmasıdır. Bu nedenle lakabı “gülen”dir. Halikarnas Balıkçısı eserde, neşe kavramını masumiyet ve saflık kavramlarıyla birleştirerek neşenin kendi dünyasında ifade ettiği önemi de ortaya koymaktadır.

Ufak tefek yapılı yaşlı denizcinin bin liraya değil, fakat ardı arkası olmayan bir tek kuruşla dünyaya meydan okuyan bir kahkahası vardı. Adı Memiş, lakabı ise “Gülen”di. Neşesi çok sarıcıydı. Onun sebepsiz neşesi –yani dünyanın en saf şeysi, en büyük masumiyeti- açık gök gibi sevinçleri vardı (1996: 130).

Dolayısıyla iki eserde “gülen”, kahkahalarıyla meşhur dişi ve erkeğe dikkat çekilmektedir. Her iki eserde de sadece dişi ya da erkek kahramanlara hatta sadece canlı ya da cansız varlıklara bu niteliğin yüklenmemesi yazar açısından asıl önemli olanın “gülme, neşeli olma, neşe verme” işi olduğunu ve yazarın bunu tüm doğada görmek istediğini ortaya koymaktadır. Ayrıca Gülen Ada’da dişilik yüklenen ada’ya -cansız bir varlığa-, Gülen Adam’da ise bir erkeğe yani insana bu niteliklerin yüklenmesi, Balıkçının en çok sevdiği iki unsur olan doğa ve insan arasında kurduğu bağı vurgulamaktadır. Böylece iki eser aynı zamanda birbirini tamamlamaktadır.

İki kahramanın da neşesiyle etraftaki varlıkları etkilemesi ve bu neşenin çevreye yayılması da eserlerde vurgulanan önemli noktalardandır.

Zaten her şey; deniz, dalga, köpük, kaya, ağaç, dal, gök,.. ne varsa pembe bir camdan geçen bir bakış gibi, o gülüşten geçerek hep neşelenir, gülerdi (Gülen Ada 1998: 80).

Adı Memiş, lakabı ise “Gülen”di. Neşesi çok sarıcıydı. ... Bu zirzop ise top gibi patlayan bir kahkaha salıverirdi. Bütün adalarda zirzoplar varmış gibi hepsi birden güldür güldür gülmeye koyulurlardı (Gülen Adam 1996: 130).

Bu arada belirtmelidir ki Gülen Ada’nın aşığı olan Deli Davut da adaya kahkahalarıyla, gülüşüyle cevap vermekte, hatta bu gülüşler birbirine karışmaktadır. Dolayısıyla deniz ve ona bağlı olan deniz insanların temel özelliği olarak “neşeli olma” hali

karşımıza çıkmaktadır. Ada, doğanın ve denizin bir parçası; Deli Davut ve Memiş ise bir deniz insanı olarak neşeleri ile masumiyetin ve saflığın, fakirlikleri ile gönül zenginliğinin, aynı zamanda da iyiliğin sembolüdürler.

Balıkçı'nın eserlerindeki kişiler kalın hatlarla birbirinden ayrılır. "iyi" ve "kötü" sınıflandırılması altında ele alabileceğimiz kişiler tabiat varlıklarıyla isimlendirilir. "Deniz insanı" iyi, "kara insanı" kötü kahramanları temsil eder. Bu yaklaşım, yazarın kişilerini oluştururken gerçekçilikten uzaklaştığını ve romantizm çizgisine kaydığını göstermektedir.

"Deniz insanları" sevgi dolu, yaşama bağlı, dürüst, çalışkan, tokgözlü, namuslu ve mücadeleci; "kara insanları" ise bencil, çıkarıcı, açgözlü, çevresine zarar veren ve onu sömüren niteliklere sahiptirler (Yazıcı, 2002: 29).

Deniz insanları neşeli, dürüst ve sevecendir. Deniz insanları iyilik ve güzelliklerin sembolü olarak karşımıza çıkar. Yazar onları kara insanlarından ayırır. Kara insanlarını kötü ve karamsar oluşları yönünden abartarak anlatır (Tuncer, 2001: 752).

Dolayısıyla iki eser, yazarın sanatının temel niteliklerini oluşturan doğa, deniz ve deniz insanını kapsamaları bakımından da birbiriyle örtüşmektedir. Eserlerde önemli bir nokta da deniz insanlarının sığınmak için ıssız bir adayı seçmesidir. Hikâye ve romanlarında mekân olarak genellikle doğayı kullanan Halikarnas Balıkçısı'nın sıkça yer verdiği mekânlardan biri "ada"dır.

Denizin içinde yer alan bu kara parçaları, deniz sayesinde toprakla olan bağlarını kopardıkları ve denize ait sayıldıkları için kara ve kara hayatına yüklenen olumsuzluklardan sıyrılmışlardır.

Adalar da tabiatın neşeli ve muzip üyeleridir. Yazar adaları tasvir ederken tabiat karşısındaki coşkunu tavrını korur (Yazıcı, 2002:163).

Gülen Ada'da Deli Davut'un doğaya, denize olan sevgisi ve özellikle adaya olan aşkı dile getirilmektedir. Yoksul ama gönlü zengindir. Aynı şekilde Gülen Adam yani Memiş de denizcidir. Denizi, adayı, hayvanları çok sevmektedir. Eserlerde iki kahramanda mutluluğu adada bulmakta ve adaya sığınmaktadır.

Deli Davut ise adalar karasevdisiydi. Denizin bu deli divanesinin gözünde hep adalar tüter, adalar titrerdi. ... -kopup gitmekte olan kayığı kadar- özgür, Neptün'ün Anfritri'e bağırın sesinin hızıyla adalara doğru atılır ...

Ne var ki, Deli Davut, Arşipel'in sayısız adaları arasında, yolu uğrağı olmayan ıssız bir yerdeki Gülen ada'nın aşığiydi. Deli Davut Gülen adaya doğru fırlarken, ada onu karşılamak için kalçalarına kadar denizden kalkardı (Gülen Ada 1998: 79-80).

Hatta keçisini, keklüklerini alıp ıssız bir adaya çekildi. Ada kuşlarla canlıydı adeta... Çünkü adada köpür köpür köpüren bir tatlı su kaynağı vardı. İlkbaharda leylekler dizi dizi uçup geliyorlardı. ... (Gülen Adam, 1996: 130-131).

Halikarnas Balıkçısı'nın eserlerinde sıkça görüldüğü gibi adı geçen hikâyelerde de deniz insanları doğa dostudur. Doğayı ve özellikle denizi severler. "Baş kişilerde ortak nitelik, denize tutkun olmalarıdır" (Kabaklı, 1997: 16). Ona rahatsızlık verebilecek motorlu araçlar yerine kayık kullanmaları bu sevgiyi ve saygıyı göstermekte ve "kayık" bir sembol olarak her iki eserde de dikkat çeken unsurlar arasına girmektedir. Gülen Ada'da Deli Davut, kayığı ile adaya gitmektedir. Böylece doğa dostu olduğunu, onu ürkütmeden, gürültü etmeden ona yanaşarak göstermektedir. Gülen Adam'da da Memiş denize kayık ile açılmaktadır. Aynı şekilde doğanın dostudur. İki eserde de kayık kullanan insanlar doğa tarafından kabul edilmiş, deniz insanı olma vasfına sahip, olumlu kişilik özellikleriyle tanıtılan insanlardır. Bu anlamda iki eserde de "kayık" doğaya duyulan sevgi ve saygının bir sembolü olarak ortaya çıkmaktadır.

İşte o zaman, artık içi içine sığmayan Davut, limanda uyuyan kayığının demirini hırçın hırçın koparıp fırlatır ... adalara doğru atılır ve Arşipel'in cam mavisini dalgalarının

uçuşan yelelerine uzun bir bayrak, bir fors gibi yapraklanan gülüşünü katardı (Gülen Ada 1998: 79).

Adı Memiş, lakabı ise Gülen'di. ... Arasına kayığıyla gider, keklik avlardı (Gülen Adam 1996: 130).

Oysa eserlerdeki kara insanları adaya motorla gelmektedir. Dolayısıyla gürültü yapmakta, doğaya rahatsızlık vermektedirler. Bu anlamda doğaya karşı sevgi ve saygı duygusundan yoksun, teknolojiye daha yakın insanlar olduklarını ortaya koymaktadırlar.

Eksper bir motor kiraladı. Kılavuzluk edecek olan Davut'un kayığı da yedekte çekilecekti (Gülen Ada 1998: 81).

Bir gün adaya iyice giyinmiş, suratu asık adamın biri geldi. Onun motorlu kayıkları vardı (Gülen Adam 1996:131).

Kara insanlarındaki bu sevgisizliğe kabalığa karşılık deniz insanlarının doğa duyduğu sevgi, yazar tarafından "aşk" olarak nitelendirilmektedir. Eserde Deli Davut'un doğayla ve özellikle adayla olan ilişkisi de bir "aşk" olarak yansıtılmaktadır.

Deli Davut ise, adalar karasevdalısıydı. Deniz bu deli divanesinin gözünde hep adalar tüter, adalar titrerdi. Tanyeri ağarırken, 'Adalarla birlikte uyanacağım,' diye çok geceler göz yummazdı (Gülen Ada 1998: 79).

Aşk teması Halikarnas Balıkçısı'nın eserlerinde önemli bir yer tutmaktadır. Yazara göre aşk, sadece insanlar arasındaki bir duygu değildir, tabiat her zerresinde aşk duygusunu yaşamaktadır. Dolayısıyla yazar, eserlerinde tabiata ve insana duyulan aşkı iç içe anlatmaktadır. Eserlerde bu iki unsur birbirinin tamamlayıcısıdır. Konumuzla da ilişkili olarak belirtilmelidir ki tabiat canlılığı, güzelliği ile insana mutluluk, neşe veren kaynaktır. Aşkın ve sevginin varlığı iyiliğin ve mutluluğun da kaynağıdır (Yazıcı, 2002: 123, 124, 131, 177). Gülen Ada'yı ve Gülen Adam'ı neşeli kılan unsurların, tabiat ve insan arasındaki aşk, sevgi olduğu görülmektedir. Kara insanlarında bu duygu olmadığı için iyiliğin yerini kötülük; mutluluğun, neşenin yerini mutsuzluk/asık surat almaktadır.

Memiş, doğaya duyduğu sevgiyi onu koruma ve ona yardımcı olma çabalarıyla ortaya koymaktadır. Hatta Memiş, kara insanı Haşmet Kocadağ tarafından vurulduktan sonra bile keklikleri korumaya çalışarak doğaya ait varlıklara olan sevgisinin büyüklüğünü ortaya koyar.

Afrika'dan gelen kuşlar, yüz mil denizi uçarak geçinceye kadar fena halde susar ve yorulurlar. Birçokları yorgunluktan denize düşer, birçokları da susuzluktan öürler. Bu fenerleri yakıyorum ki adayı kolay bulsunlar. Görüyorsunuz ya, hepsi de adaya geliyorlar. Burada su var dedi ve gülümsedi. ... kurşun ağzından girip ensesinin bir yanından çıkmıştı. İki avcu ile önündeki keklikleri korumaya kalkıştı (Gülen Adam 1996: 134, 135).

Deniz insanlarının kötü kahramanlara karşı bile iyi tavırlar içinde olduğu görülmektedir. Gülen Ada'da Deli Davut'un Murat Kocadağ'a karşı herhangi bir mücadelesi söz konusu değildir. Hatta adanın gülüşlerini duyması için Kocadağ'ı Gülen Ada'ya götüren Deli Davut'tur. Gülen Adam'da da Memiş, kendisine küfürler savuran Haşmet Kocadağ'a sadece gülere cevap verir. Onunla kavgaya girişmez.

Ona suratına karşı hakaret ettim. Ağızlar dolusu küfürler savurdum: 'Seninle kavga mı edeyim? Ne tuhaf hoş adamsınız Haşmet Bey!' dedi. Hah! Hah! Hah! diye güldü (1996: 133).

Bu anlamda yazar tarafından deniz insanlarının gönül zengini, tüm varlıklara karşı "sevgi" besleyen, iyi ve neşeli, değerleri olan, buldukları ortamı şenlendiren doğayla mutlu insanlar olarak yansıtıldığı ve övüldüğü görülmektedir. "Deniz emekçilerinin kimliklerinde erdemi, namusu, ahlâkı buluruz" (Yazıcı, 2002: 109). Bu anlamda deniz insanları -geçimini denizden sağlayan insanlar- Halikarnas Balıkçısı'nın sevdiği insanlardır; "Sade insanların,

köylülerin, balıkçıların içlerinde büyük zenginlikler buldum” (Tanju, 1983:113). Mehmet Doğan Halikarnas Balıkçısı'nın sevdiği insanları ve özelliklerini şu sözlerle açıklamaktadır:

İster deniz gurbetçisi, deniz emekçisi olsun, ister yoksul bir çiftçi, bir bahçıvan, bir değirmenci, bir kahveci olsun, ister babasının, kocasının çocuklarının birer birer denize açılıp da dönmeyişlerinin acısıyla yüreği kararmış bir ana, bir eş, bir sevgili olsun; isterse düğünlerde oyun oynaması için parayla tutulan bir oyuncu kız olsun... Bu insanın özellikleri şunlardır; yaşama bağlılık, insani ilişkilerde dürüstlük, tok sözlük, namusluluk, sömürüye, aldatmaya ve insanı küçük görmeye, küçük düşürmeye karşı koyu bir nefret ve mücadele (Önal, 1983: 63).

Benzer bir şekilde Ahmet Kabaklı da yazarın iyi kahramanlarını “... bu iyi kahramanlar, nerede olsalar, deniz özlemi çekerler, dost gönüllüdürler, paraya değer vermezler, vefalıdırlar, insanların yardımına koşarlar. Eziyetli hayatlarını zevkli bir tutkunlukla severler” (1997: 20) diyerek açıklamaktadır.

Her iki eserde de yazar deniz insanların karşısına bir kara insanı çıkarır. Bu durum yazarın eserlerinde sıkça görülen bir özelliktir. “Deniz-kara karşıtlığı üzerine oturtulan eserler, bu iki karşıt unsur arasında yaşanan bir diyalog şeklinde meydana getirilir. Balıkçı, eser kişilerini de bu karşıtlığa göre sınıflandırır” (Yazıcı, 2002: 325) .

İki hikâyede de kara insanların özellikleri birebir aynıdır. Gülen Ada'da kara insanını Murat Kocadağ temsil eder. Kocadağ, büyük bir şirketin ünlü eksperidir. Oldukça zengindir. Zenginliğin vermiş olduğu güç, mağrurluk artık tavırlarına yansımış, onu insan olmaktan çıkarmıştır. Yazarın diğer kahramanlarının aksine Kocadağ'ı insani özellikler yerine maddi unsurlarla ilişkilendirerek betimlediği görülmektedir.

Kocadağ'ın tavrında ve sesinde, sahip olduğu otomobillerin, mal ve paraların büyük toplamı sırtıyordu. İnsan onunla görüşürken, bir insanla değil, ama otomobillerle, mal ve toprakla ve para kasasıyla konuşmakta olduğunu sanırdı. ... kunduralarının tabanlarıyla şap şap diye tapu senedi damgalarcasına, adım atan eksper, adanın artık adam akıllı damarına basmıştı (1998: 81,82).

Gülen Adam'da da kara insanını Haşmet Kocadağ temsil etmektedir. Her iki eserde de kötü kahramanların/kara insanların soyadı aynıdır. Yazarın kara insanlarına yine karayı çağrıştıracak bir soyadı verdiği görülmektedir.

Toprağın karadaki yükseltisi olan dağlar ise göğe uzanan yapılarıyla birer güç simgesidir. Yazar dağları da kişileştirir. ... Balıkçı'da dağlar, güzellikleri ve çirkinlikleri ağırlayan özellikleriyle ağırbaşlı, vakur bir eda kazanır (Yazıcı, 2002: 164).

Bir güç simgesi olarak nitelenen “dağ”, incelen iki hikâyede de gücü parayla elde eden zengin ve kötü kahramanların soyadında yerini almaktadır. “Kocadağ'ın adında bile bir sertlik ve katılık vardır” (Kaplan, 2005:166). Kahramanların aynı soyadını taşıması bile karakteri arasında yakınlık kurabileceğimizin bir işaretidir.

Haşmet Kocadağ da Murat Kocadağ gibi oldukça zengindir. Yazar Murat Kocadağ'ı para kasasına, yürüyüşünü tapu senedi damgalamaya benzetirken Haşmet Kocadağ için ellerini ceplerine tıkma hareketi sebebiyle ceplerine para dolduran bir adam benzetmesi yapar. Yani her ikisinin tavırlarında da paranın etkisi kendisini hissettirmektedir.

Önal, bu konuyla ilişkili olarak Halikarnas Balıkçısı'nın eserlerinde iki insan tipi olduğunu dile getirmektedir. Bunlar sömüren ve sömürülen insanlardır. Balıkçı ise her zaman sömürülen insanın yanındadır (1983: 205). Yazar, Azra Erhat'a yazdığı bir mektubunda “Dünyada en büyük düşmanım para” diyerek bu tavrını açıklamaktadır (2002: 76). Bunun sebebi ise paranın insanları değerlerinden uzaklaştırması ve ilişkileri bozmasıdır.

Paranın, özgürlüğü mülk haline getirmesine karşı çıktım. ... Paraya düşmanlığım bundandır, insanlar onunla her şeyi satın alabileceklerini sanıyorlar. Daha doğrusu böyle olduğu insanlara öğretiliyor. ... Para babalarına insafım yoktur. İş adamı Murat Kocadağ,

Gülen Ada'nın övgüsünü duyup da balıkçı Deli Davut'u 'gezdir bana şu adayı' diye kiralayınca, doğanın bütün öfkesini seferber ederim. Adama bak! Parayı verince, Gülen Ada'nın baş dostu Deli Davut'un aracılığı ile tüm güzelliklerin ziyafetine konacak! (Tanju, 1983: 96, 117-118).

Mümtekin Ökmen de kendisiyle yapılan bir görüşmede konuyla ilgili olarak "Onun en çok kızdığı şey para ve paracı insanlardı, kazanç peşinde koşanlardı. Hikâye ve romanlarında para peşinde koşan kahramanlarına antipatik isimler koyardı. Deniz adamını kara adamından daima üstün tutardı" demektedir (Önal, 1983: 73). Yazar açısından önemli bir nokta olan bu konuda Yazıcı da düşüncelerini şu sözlerle açıklamaktadır.

Tüccarlara, para babalarına karşı sonsuz bir nefret vardır Balıkçı'da. Para, insanı değerlerin yitirildiği, çıkarıcı ve aç gözlü bir dünyanın simgesidir. Bütün kötülüklerde ondan doğmaktadır (Yazıcı, 2002: 200-201).

Gülen Ada ve Gülen Adam'da kötülüklerin zengin insanlardan geldiği görülmektedir. Deniz insanlarının gönül zenginliğine karşı maddî zenginliğe sahip olan bu insanlar deniz insanlarının neşeli haline de ters düşmektedir. Gülen Adam'da Haşmet Kocadağ'ın asık suratlı bir adam olduğu açıkça belirtilirken (Bir gün adaya iyice giyinmiş, suratı asık adamın biri geldi, 1996: 131) Gülen Ada'da bu durum Murat Kocadağ'ın tavrı ve konuşmalarından anlaşılmaktadır. Yazarın neşeye, etrafa neşe saçmaya verdiği önem düşünüldüğünde, yazarın kara insanlarının karşısında olduğu eserlerde açıkça ortaya konulmaktadır.

Tüm sevgisini paraya veren iki kahramanın bir ortak noktası da daha önce değinildiği gibi doğaya sevgi ve saygı duymamalarıdır. Yazar kara ve deniz insanı arasındaki bu farkı "Gülen Ada" da şu sözlerle ifade etmektedir:

Kimi insan para pul budalası olur, kimisi keşif ve icat meraklısı, bazısı da müzik âşığı... Deli Davut ise, adalar karasevdalısıydı, ... (1998: 79).

Özellikle Haşmet Kocadağ, para kazanmak için gerekirse doğayı yok etmek gerektiğini söyleyecek kadar doğaya uzak biridir.

'... Uygurluk demek, doğayı yenmek, onu ayaklarının altına alıp da yok etmek demektir. Sen o tüfeklerle bu kuşları temizleyeceksin' dedi (Gülen Adam 1996: 132).

Haşmet Kocadağ'ın bu sevgisizliği sadece doğaya karşı değildir. Neşesi tüm doğaya yayılan, doğayı canlandıran Memiş'in gülüşü dahi onu sinirlendirmektedir. Kara insanı mutsuzdur ve mutlu, neşeli insanlara tahammülü yoktur. Gittiği yere mutsuzluğunu ve kötülüğünü taşımaktadır. Ayrıca kavgacı olması, hırsı için acımasızca insan öldürebilmesi yine onun sevgisiz ve nefret dolu bir adam olduğunu ortaya koymaktadır. Yazıcı'nın da belirttiği gibi yazarın en çok eleştirdiği "bencilik" ve "acımasızlık" bu kişilerin temel niteliği olarak karşımıza çıkmaktadır (2002: 29).

Bir gülüşü vardı ki onu duyunca tokat yemişe dönüyordum. ... Bir gülüşü vardı ki öfkemden tepemi attırıyordu. Kahkahası çınladıkça içimi yiyordum. ... Ona suratına karşı hakaret ettim. Ağızlar dolusu küfürler savurdum: 'Seninle kavga mı edeyim? Ne tuhaf hoş adamsınız Haşmet Bey!' dedi. Hah! Hah! Hah! diye güldü." ... "Ağızından kanlar ve kırık diş parçaları akıyordu 'hah habis, gül bakayım!' dedim. Hincımı alamamıştım. Tabancayı yüzüne tutup bir daha ateş ettim. ... Bacağına bir taş bağladım. Kendi kayığına koydum. Götürüp denize attım (Gülen Adam 1996: 133, 136).

Tüm bunlar yazarın kara insanlarına karşı duygularını parayı ve paralı insanı olumsuz değerlendirdiğini ortaya koymaktadır. Zengin, kin ve nefret dolu, hırslı, neşesiz/asık suratlı, geldiği yere mutsuzluk getiren bu insanlar tam anlamıyla deniz insanının karşısı olarak karşımıza çıkmaktadır.

Bu kişilerin yanı sıra, Balıkçı'nun sevmeyişi kişiler de vardır. Para canlısı, asık suratlı, yüzlerindeki yaşama ışığını, parıltısını yitirmiş; doğayı, insanı sevmeyen tiplerdir bunlar. Denizcilikle uğraşan kişileri genellikle olumlu bir tip olarak çizen balıkçı, temelde

insanın manevi yönünü ön plana çıkarır. ... Balıkçı'nın olumsuz tipleri arasında daha tehlikeli kişiler de vardır. Çıkarları için adam öldürten, kayık batıran, yuva söndüren kişilerdir bunlar (Yazıcı, 2002: 101, 102).

Böylece yazarın romantik bir bakış açısıyla, tek yönlü olarak deniz ve kara insanlarını okura sunduğu görülmektedir. Eserlerde, adaya sığınıp mutluluğu onda bulan deniz insanları gibi kara insanı olarak gördüğümüz Murat ve Haşmet Kocadağ da "ada"ya sahip olmak amacındadırlar. Adanın dışılığının öne çıkarıldığı Gülen Ada'da Murat Kocadağ, bir kadına parayla sahip olmak isteyen bir erkek konumunda sunulmuştur. Haşmet Kocadağ ise adayı kaçak eşyaları istif etmek ve bol para kazanmak için istemektedir: "*Bir gün adaya iyice giyinmiş, suratu asık adamın biri geldi. Onun motorlu kayıkları vardı. Adaya kaçak eşya istif ediyordu*" (Gülen Adam 1996: 131).

Anlaşıldığı üzere kara insanlarının en belirgin özelliği paraya büyük sevgi duymaları ve doğayı, deniz insanlarını paralarıyla satın almaya kalkmalarıdır. Dolayısıyla deniz insanlarındaki sevginin yerini kara insanlarında para almakta ve deniz insanlarının sevgiye yaklaştığı varlıklara kara insanı para ile yaklaşmaktadır.

Gülen Ada'da bu durum "*Oysa Kocadağ, otomobilin parasını sayınca otomobile binmek ve yumuşak koltuğun üstüne yan gelmek hakkını kazanmışçasına, adanın önüne gelip kendisini eğlendirmek için soytarlık yapmasını bekliyor. Gönül değil, şaka değil, para veriyordu*" (1998: 81) sözleriyle anlatılmaktadır. Deli Davut'un sevgisini sunduğu, bir sevgili olarak yücelttiği ada, para sayarak kendisine gelen Kocadağ'dan erkekleri eğlendiren basit bir kadın muamelesi görmektedir. Yazarın, zengin adamların paralarıyla bu güzelliklere sahip olmak istemelerine öfkelenildiği anlaşılmaktadır.

İş adamı Murat Kocadağ, Gülen Ada'nın övgüsünü duyup da balıkçı Deli Davut'u 'gezdire bana şu adayı' diye kiralayınca, doğanın bütün öfkesini seferber ederim. Adama bak! Parayı verince, Gülen Ada'nın baş dostu Deli Davut'un aracılığı ile tüm güzelliklerin ziyafetine konacak! (Tanju, 1983: 117-118).

Aynı şekilde kara insanı olan Haşmet Kocadağ, bir doğa aşığı olan denizci Memiş'i parasıyla satın alarak doğaya hükmetmek istemektedir.

On parası olmadığını biliyordum. Ona iş verdim. Oralı olmadı güldü (Gülen Adam 1996: 133).

Oysa Halikarnas balıkçısı eserlerinde sevdiği insanlara parayı sevdirmez, onlar genellikle fakir ama gönlü zengin insanlardır: "*Denizciler parayı hor görürler. Eli açık ve görgülüdürler, mutlu ve felaketli günlerde sadık arkadaşlırlar. Hayatları karşılığı kazandıkları parayı çocuklar gibi harcarlar...*" (Okay-Aktaş, 1992: 346). Bu nedenle her iki eserde de deniz insanlarının ve doğanın kara insanına, paraya teslim olmadığı görülmektedir. Hikâyelerde, Gülen Ada da Gülen Adam da parayla karşısına çıkan Kocadağlara -kara insanına- karşı çıkar hatta Memiş/Gülen Adam canından olur. Eserlerin birinde doğanın diğerinde insanın aynı duruşu sergilemesi Balıkçı'nın sürekli vurguladığı insan-doğa ilişkisi açısından da eserlerin birbirini tamamladığını ortaya koymaktadır.

Eserlerde doğa ve insan, kara insanının parasına kul olmasa da olayların sonuçları aynı olmamaktadır. Gülen Ada'da deniz insanlarına karşı sevgisini sonuna kadar gösteren ada, kara insanına karşı öfkeli, haşin bir tavır alır. Adeta Kocadağ ile bir düşmanla savaşır gibi mücadeleye girer.

Motor adayı kıyılarıken, adanın ağzı kalabalık mağaraları köpür köpür köpürerek Kocadağ'ın suratına deniz tükürdü. Kayalar dış göstererek hırlıyorlardı. ... Kaya sırtını silkince, Kocadağ düştü. Patavatsız taşlar kuş tüyü kesileceklerine, kaskatı dondular. Bazı kayaların tepesi attı. Her delikten havaya sular fıskırdı. Kocadağ sırlıklam oldu. Sudan kaçmak için çalılara daldı. ... Adanın siniri tutmuştu. Ada, yapyalın sertliğiyle sipsivri sokuculuğuyla, kapkanca tırmalayıcılığıyla Kocadağ'ı tekmeledi, tokatladı, tokatladı tartakladı ve daldı (1998: 81-82).

Adanın bu tutumu üzerine Murat Kocadağ adaya yanaşamaz ve terk edip gitmek zorunda kalır. Böylece Gülen Ada gerektiğinde neşesini bırakıp, öfkelenerek denizle birlikte kara insanına onun anladığı dilden konuşmuş, mücadele içine girmiş ve Kocadağ'ı adaya sokmayarak mücadeleyi kazanmıştır.

Çevredeki insanları kullanmak ve onlara zarar vermek yetkisini paranın gücüyle kazanan bu kötü insanlar, tabiat karşısında aynı gücü kazanamazlar. Tabiat, sosyal hayatın çarpıklıklarını vurgulayan ve onlara bir anlamda müdahale eden bir kişilik kazanır. ... Tabiat kaleyi kuşatmak isteyen düşman güçlerin karşısına engel olarak dikilir (Yazıcı, 2002: 205, 217).

Bu eserde kazanan doğa, iyilik ve neşedir. Kara insanının doğaya zarar vermesine, parasıyla ona kötü muamele etmesine izin verilmemiştir. Kocadağ'a karşı kullanılan "tükürmek, hırlamak, silmek, tepesi atmak, çelme takmak, tekmelemek, tokatlamak, tartaklamak" gibi kelimeler adanın, yazarın kara insanına karşı tutumuna paralel davrandığını göstermektedir. "Balıkçı kişilere karşı duygularını gizlemez, onları karşı karşıya getirir, kötülerini tabiat önünde sınar, komik durumlara düşürür. ... Öte yandan para babası işadamları, sömürücüler, emek hırsızları denizin alay ettiği kişilerdir" (Yazıcı, 2002: 29, 109).

Buna karşın Gülen Adam, Gülen Ada'dan farklıdır. O hiçbir zaman öfkelenmez. Haşmet Kocadağ'ın doğaya zarar vereceğini öğrendiğinde de Kocadağ kendisine hakaretler edip küfürler savurduğunda da neşesini kaybetmez ve gülmeye devam eder. Başka bir ifade ile doğaya zarar verecek olan, parasıyla insana ve doğaya hükmetmek isteyen kara insanıyla mücadele içine girmez ve sonunda Haşmet Kocadağ tarafından öldürülür. Bu olay sonrasında Kocadağ, adadaki keklik ve kuşları öldürür, adayı aydınlatan fenerleri parçalar. Artık kahkaha sesleri kesilen ada, Kocadağ'ın kötü emelleri için kullandığı ıssız bir yer haline gelir. Gülen Ada'nın tersine bu hikâyede kazanan kara insanı, para ve kötülüktür. Böylece kötülerle, kara insanlarıyla mücadele edilmediğinde onların kazanacağı vurgusu yapılmaktadır.

Haşmet Kocadağ'ın uygarlığı, "doğayı yenmek" olarak nitelendirmesinden hareket edilirse, mücadelenin tabiatı uygarlığa/teknolojiye karşı korumak amacıyla yapılmasının istendiği düşünülebilir. Gülen Ada'da doğa/deniz insanı, Gülen Adam'da ise kara insanının kazanması yine iki eser arasında dengenin kurulduğunu, kazanmanın mücadeleye bağlı olduğunu göstermektedir. Eserlere bakıldığında kara insanına, paraya ve kötülüğe karşı mücadeleyi gerçekleştirenin ve kazananın insan değil Gülen Ada/doğa olması da doğanın gücünü ortaya koyması açısından önemlidir.

Bu tespitler üzerinden hareket edildiğinde Gülen Ada ve Gülen Adam adlı eserlerin zıtlıklar üzerine kurulduğu görülmektedir. Bu doğrultuda eserde vurgulanan zıt kavramların başında "deniz" ve "kara" buna bağlı olarak "deniz insanı" ve "kara insanı" gelmektedir. Bunlara dayalı olarak kullanılan diğer zıt kavramları şu şekilde sıralamak mümkündür:

Tablo:1: Gülen Ada ve Gülen Adam adlı eserlerin dayandığı zıt kavramlar

DENİZ	KARA
ADA	DAĞ
DENİZ İNSANI	KARA İNSANI
FAKİRLİK, SÖMÜRÜLME	ZENGİNLİK, SÖMÜRME
GÜLME, NEŞE, MUTLULUK	ASIK SURAT, ÖFKE, MUTSUZLUK
SEVGİ	NEFRET
AŞK	PARA
İYİLİK	KÖTÜLÜK
KAYIK	MOTOR
DOĞA	TEKNOLOJİ

Sonuç

Gerek romanlarında gerekse hikâyelerinde olay, kişiler, mekân vb. unsurlar açısından eserlerinde belirgin benzerlikler bulunan Halikarnas Balıkcısı, incelediğimiz iki hikâyesinde de merkeze doğa, deniz insanları ve onları sömürmeye çalışan kara insanlarını almaktadır. Eserlerin daha önce belirtilen yönlerden birbirleriyle benzerlikleri bulunduğu ve zaman zaman da birbirini tamamlayıcı özellikler taşıdığı görülmektedir.

Deniz, ada vb. doğa unsurlarının Halikarnas Balıkcısı'nın eserlerinde birer kahraman olarak sunulması sıkça görülen bir özelliktir. Gülen Ada ve Gülen Adam adlı eserlerde, deniz ve ada bir mekân olarak karşımıza çıkmaktadır. Gülen Ada hikâyesinde Ada aynı zamanda hikâyenin başkahramanı olarak da önemlidir.

Hikâyelerde deniz insanı ile doğa arasında bir yakınlık olduğu, bu durumlarda adada sevgi, neşe, huzur ve mutluluk duygularının hâkim olduğu görülmektedir. Deniz insanları bizlere yazar tarafından tek yönlü olarak "iyi" karakterde sunulmaktadır. "Sevgi dolu, merhametli, neşeli, fakir ama gönlü zengin" vb. birçok olumlu özelliklere sahiptirler.

Yazarın eserlerinde görülen diğer bir ortak nokta da deniz insanlarının karşısına kara insanlarının çıkarılmasıdır. Bu eserlerde de aynı durum söz konusudur. Eserlerde doğa ve deniz insanları arasındaki sevgi, mutluluk ortamı kara insanlarının ortaya çıkmasıyla bozulmaktadır. Kara insanlarına yine yazarın eserlerinde görülen genel bir özellik olarak sevgisiz, acımasız, doğaya uzak, neşesiz, mutsuz, zengin ve kötü gibi olumsuz özellikler yüklendiği görülmektedir.

Kara insanlarının diğer bir özelliği ise paraları ile doğaya ve deniz insanlarına sahip olmak istemeleridir. Dolayısıyla daha öncede belirtildiği gibi deniz insanları sömürülen, kara insanları sömüren kişileri temsil etmektedir. Yazar, doğa ve deniz insanının bu kötü güçlerle daima mücadele içinde olmasını istemektedir.

Doğaya hâkim olmak isteyen kötü güçlerle mücadele edilen Gülen Ada'da, kara insanı saf dışı edilmekte ve adada mutlu neşeli günler yeniden başlamaktadır. Oysa Gülen Adam'da kara insanı kendisine engel olan deniz insanını ortadan kaldırarak doğaya, adaya hâkim olmayı başarmakta, adayı kendi kötü işlerinde bir araç olarak kullanmaya başlamaktadır. Diğer canlıların da zarar gördüğü adada mutsuzluk ve kötülük hâkim olmaktadır.

Eserlerdeki birçok ortak noktaya karşın sonlarının farklı olması yazarın bir uyarısı olarak algılanabilir. Çünkü kara insanı uygarlaşmayı, "doğayı yenmek" olarak nitelemektedir. Bu anlamda yazarın isteği teknolojiye karşı doğayı korumak için mücadele edilmesidir. Yazar mücadele edildiğinde ve edilmediği durumlarda yaşanabilecekleri iki eserin sonunda ortaya koyduğu ada tasvirleriyle vurgulamaktadır.

KAYNAKÇA

- ENGİNÜN, İnci (2004). *Cumhuriyet Dönemi Türk Edebiyatı*, İstanbul: Dergah Yayınları
ERHAT, Azra (2002). *Mektuplarıyla Halikarnas Balıkcısı*, İstanbul: Can Yayınları
Halikarnas Balıkcısı (1996). *Çiçeklerin Düğünü / Yaşasın Deniz, "Gülen Adam"*, İstanbul: Bilgi yayınevi
Halikarnas Balıkcısı (1998). *Ege'den Denize Bırakılmış Bir Çiçek, "Gülen Ada"*, İstanbul: Bilgi Yayınevi
KABAKLI, Ahmet (1997). *Türk Edebiyatı Ansiklopedisi*, Cilt:5, İstanbul: Türk Edebiyatı Vakfı Yayınları
KAPLAN, Mehmet (2005). *Hikâye Tahlilleri*, İstanbul: Dergah Yayınları
MUTLUAY, Rauf (2004). *Bende Yaşayanlar*, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları
OKAY, Orhan, Şerif AKTAŞ (1992). *Büyük Türk Klasikleri*, C:11, İstanbul: Ötügen Neşriyat
ÖNAL, İ. Hatice (1983). *Halikarnas Balıkcısı*, Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları
TANJU, Sadun (1983). *Yahya Kemal ve Halikarnas Balıkcısı*, İstanbul: Arpaz Matbaası
TUNCER, Hüseyin (2001). *Cumhuriyet Devri Türk edebiyatı II*, İstanbul: Ders Kitapları A.Ş.
YAZICI, Nermin (2002). *Halikarnas Balıkcısı'nın Eserlerinde Tabiat*, Ankara: Kültür bakanlığı Yayınları